

СПЕЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

УДК 376.3:372.881.1:808.1

DEVELOPING COMMUNICATIVE COMPETENCE IN STUDENTS WITH INTELLECTUAL DISABILITIES THROUGH THE USE OF POETRY

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ ЗАСОБАМИ ПОЕЗІЇ

Ірина Дмитрієва

доктор педагогічних наук, професор
E-mail: dmitrievasgpu@gmail.com
ORCID 0000-0002-1330-6645
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, Україна

Iryna Dmytriieva

D.Sc. in Pedagogy, Professor,
E-mail: dmitrievasgpu@gmail.com
ORCID 0000-0002-1330-6645
Drahomanov Ukrainian State
University, Ukraine

Аліна Іваненко

доктор філософії (PhD), доцент
E-mail: ivanenko.ddpu@gmail.com
ORCID 0000-0003-0866-3856
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет», Україна

Alina Ivanenko

D.Sc. of Philosophy, Associate Professor,
E-mail: ivanenko.ddpu@gmail.com
ORCID 0000-0003-0866-3856
SHEI «Donbas State Pedagogical
University», Ukraine

ABSTRACT

The article reveals the current approaches to developing communicative competence in students with intellectual disabilities through poetry within the framework of the New Ukrainian School concept, focused on the competence-based approach to learning. The significance of poetic language is substantiated as a universal means of developing speech, thinking, reflective and evaluative activity, emotional and sensory experience, and the moral and value sphere of a child's personality. It is determined that poetry, due to its rhythmic and melodic organization, imagery, metaphoricity, and emotional expressiveness, serves as an effective tool for unlocking the personal potential of children with intellectual disabilities, fostering their ability to communicate, developing empathy, aesthetic taste, and speech culture. Based on the analysis of scientific sources and pedagogical experience, a stage-by-stage technology for studying poetic works has been developed, which provides a gradual transition from emotional perception to conscious analysis, interpretation, and creative reproduction of the text. Specific methodological techniques aimed at stimulating students' cognitive activity are presented, such as prediction based on illustration, work with key words, echo reading, analytical comprehension of figurative means, creating associative drawings, and composing original mini-poems. The pedagogical conditions for developing communicative competence are identified: the use of stage-by-stage technology for studying poetic texts; integration of artistic means in the process of working with poetry; application of differentiated and correction-oriented teaching methods and technologies; and the creation of an emotionally safe educational environment. It is proved that systematic work with poetry ensures a harmonious combination of cognitive, emotional-value, and activity

components of learning, promotes the child's spiritual development, and fosters the ability for cultural self-expression.

Key words: *special educational needs, special education, inclusive education, students with intellectual disabilities, communicative competence, poetry.*

Актуальність теми. Одним із провідних завдань мовно-літературної галузі початкової освіти є формування в учнів комунікативної компетентності – здатності ефективно використовувати мову в усіх видах мовленнєвої діяльності: слуханні, говорінні, читанні та письмі. Ця компетентність виявляється у вмінні спілкуватися, пізнавати навколишній світ, розв'язувати освітні завдання засобами рідної мови.

Актуальність проблеми формування і розвитку комунікативної компетентності підтверджується положеннями Державного стандарту початкової освіти, у якому чітко означено вимоги до обов'язкових компетентностей та результатів навчання дітей молодшого шкільного віку. Згідно з Державним стандартом, здобувач початкової освіти повинен уміти «усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлювати роль мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, активно використовувати рідну мову в різних комунікативних ситуаціях, зокрема в побуті, освітньому процесі, культурному житті громади».

Для дітей із особливостями розвитку, зокрема дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, ця мета набуває особливої ваги, оскільки вміння спілкуватися, висловлювати думки, емоції, наміри і розуміти інших людей є необхідною умовою їхньої соціальної адаптації та інтеграції у суспільство. Значний потенціал у реалізації цього завдання має поезія, оскільки вона поєднує інтелектуальну та емоційну сфери, сприяє розвитку почуттєвого досвіду дитини, здатності сприймати та відтворювати образи, відчувати красу мови, формувати естетичне ставлення до художнього слова. Поетичні твори, завдяки своїй ритмомелодійній структурі, емоційній насиченості та образності, стають ефективним засобом активізації мовленнєвої діяльності, розширення словникового запасу і розвитку емоційного інтелекту. Тому одним із головних завдань вчителя є створення сприятливих педагогічних умов, що забезпечать цілісне й доступне сприймання, осмислення та інтерпретацію поетичного тексту учнями з інтелектуальними порушеннями. Це, своєю чергою, потребує застосування спеціальних методичних прийомів і відповідного корекційного супроводу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування й розвитку комунікативних умінь і навичок учнів із порушеннями інтелектуального розвитку широко висвітлена у спеціальній педагогічній літературі. Особливості розвитку різних видів мовленнєвої діяльності в означеній категорії дітей відображені у наукових доробках українських дослідників: Г. Блеч, О. Боряк, О. Белової, Л. Вавіної, А. Висоцької, О. Гаврилова, С. Геращенко, І. Дмитрієвої, В. Ільяної, Н. Кравець, Є. Кузьмінської, І. Матющенко, С. Миронової, Г. Піотківської, Г. Плешканівської, В. Синьова, Н. Тарасенко, В. Тищенко, К. Тороп та ін.

Особливості сприймання художніх творів учнями з порушеннями

інтелектуального розвитку та методика їх вивчення стали предметом дослідницької уваги Л. Вавіної, І. Дмитрієвої, Н. Кравець, Г. Піонтківської, Г. Плешканівської, Н. Тарасенко та ін. Науковці виокремлюють окремі аспекти роботи з поетичними творами у спеціальній школі, зокрема особливості збагачення словника школярів лексику поетичних творів, методику виховання учнів звукової культури мовлення засобами фольклору, формування в них емоційно-виразного мовлення у процесі сприймання творів музичного та образотворчого мистецтва та ін.

Дослідники зазначають, що для цієї категорії дітей опанування поезії становить певні труднощі через символічність, образність і метафоричність поетичної мови. Учні з інтелектуальними порушеннями характеризуються уповільненим темпом сприймання, обмеженим обсягом уваги і пам'яті, зниженою здатністю до узагальнень, труднощами у виділенні головного та встановлення причинно-наслідкових зв'язків між змістовими компонентами твору. Вони часто сприймають художній текст фрагментарно, переважно на рівні окремих деталей, подій, образів або персонажів, їм складно утримувати цілісність сюжетної лінії, розуміти переносне значення слів, епітети, метафори, образні порівняння та інші виразні засоби. Емоційна реакція на художній твір зазвичай безпосередня, але короткотривала. Учні схильні сприймати зовнішні ознаки (радість, смуток, яскраві образи тощо), проте їм важко усвідомити глибинний емоційний підтекст, особливо це стосується віршів ліричного змісту. При цьому дослідники наголошують, що такі учні мають певні потенційні можливості у розвитку асоціативного мислення, емоційної чутливості та здатності до усвідомлення сутності художнього образу, які є важливими для розуміння поетичного тексту.

Сучасні наукові доробки дослідників з проблеми навчання мовно-літературної освітньої галузі учнів з порушеннями інтелектуального розвитку (Г. Блеч, А. Висоцька, С. Геращенко, І. Дмитрієва, В. Ільяна, Н. Кравець, І. Матющенко, Г. Піонтківська, В. Тищенко, К. Тороп та ін.) переконливо доводять, що за дотримання певних дидактичних умов літературні твори різних жанрів мають бути ефективним засобом реалізації освітніх, корекційно-розвивальних та виховних завдань освітньої галузі, зокрема – формування комунікативної, читацької та інших ключових компетентностей. Тому актуальним є пошук сучасних підходів і методичних рішень, які забезпечують свідоме розуміння поезії учнями та формування в них пізнавального інтересу до художнього слова, повною мірою застосовуючи компетентнісний потенціал освітньої галузі.

Формулювання цілей (мета) статті, постановка завдання. Метою статті є визначення педагогічних умов, що сприяють розвитку комунікативної компетентності молодших школярів із інтелектуальними порушеннями у процесі навчання мовно-літературної освітньої галузі засобами художнього слова, зокрема – поезії.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У педагогічній практиці спеціальних шкіл та закладів загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання триває системний пошук ефективних методів, прийомів і засобів, спрямованих на оптимізацію процесу навчання дітей з інтелектуальними порушеннями та

розвиток у них комунікативної компетентності засобами художнього слова. Сучасні інноваційні освітні технології розширюють можливості вчителя, надаючи широкий спектр ресурсів для урізноманітнення освітньо-корекційної діяльності та підвищення її ефективності.

Поезія – це унікальний вид мистецтва художнього слова, у якому гармонійно поєднуються зміст, ритм, інтонація й емоційна виразність. У межах компетентнісного підходу вивчення поетичних творів учнями з інтелектуальними порушеннями виконує не лише навчальну, а й корекційно-розвивальну та виховну функції. Через художній текст діти пізнають багатство української мови, засвоюють образність мовних конструкцій, навчаються емоційно адекватно сприймати й інтерпретувати художні образи, аналізувати смислове наповнення та виражальні засоби поетичного тексту. Робота з поетичними творами сприяє розвитку слухової уваги, артикуляційних умінь, точності дикції, відчуття ритму й інтонаційної виразності – тобто тих складників, які становлять основу комунікативної компетентності: словесно-художнього, емоційно-чуттєвого, ритмічного та культурного.

Спираючись на зазначене, можна стверджувати, що одним із ключових завдань учителя є створення сприятливих дидактичних умов для цілісного сприймання, усвідомлення та інтерпретації поетичного тексту кожним учнем. Такий підхід цілком відповідає принципам особистісно орієнтованого, гуманістичного та корекційно-розвивального навчання, які становлять методологічну основу сучасної освіти осіб з особливими освітніми потребами.

З огляду на специфіку сприймання художніх творів школярами з інтелектуальними порушеннями, у процесі роботи з поетичним текстом учителю доцільно зосередити особливу увагу на таких видах аналізу:

- смислового (осмислення змісту твору);
- композиційному (усвідомлення структури та побудови тексту);
- емоційно-образному, поєднаному з аналізом мовних і композиційних прийомів;
- виразному читанні, що сприяє естетичному сприйманню й розвитку мовленнєвої виразності.

Усі зазначені складники аналізу поетичного твору взаємопов'язані та доповнюють один одного, їх ефективність залежить від створення умов для цілеспрямованого використання педагогічних технологій та методів, орієнтованих на формування і розвиток комунікативної компетентності засобами поезії.

Однією з таких технологій є поетапна технологія опрацювання віршів на уроках літературного читання, що забезпечує поступовий перехід від емоційного сприймання до усвідомленого розуміння тексту й виразного його відтворення.

Визначимо основні етапи цієї технології на прикладі вивчення вірша Іванни Блажкевич «Чи є в світі що світліше» (Кравець Н. П. Літературне читання: підручник для осіб з особливими освітніми потребами (F 70): 4 кл. К.: Либідь, 2021. С.154-155):

1. Вступне слово вчителя (підготовчий етап). На першому етапі вчитель створює мотиваційно-емоційне поле уроку: коротко знайомить дітей з автором, темою та контекстом твору. Вступне слово має не лише інформативний, а й

емоційно-насичений характер, адже воно готує учнів до сприймання художнього тексту. Доцільним є використання інтерактивних прийомів:

– «передбачення за ілюстрацією» – діти висловлюють припущення, про що може бути вірш (учні дивляться на малюнок, де мати обіймає дитину, і припускають, що вірш – про материнську любов);

– «ключові слова» – учитель пропонує кілька слів із тексту, за якими учні прогнозують зміст («усмішка», «серце», «мама» - учні прогнозують, що йтиметься про добро і ніжність);

– «асоціативний куш» – діти добирають асоціації до назви або теми поезії («світло» - учні добирають слова: «сонце, лампа, очі, усмішка, добро, тепло»).

Такі прийоми активізують пізнавальну діяльність, розширюють уявлення про описувані явища, формують емоційно-позитивну установку на подальше сприймання поетичного слова.

2. Зразкове (первинне) читання вірша вчителем. Цей етап передбачає створення цілісного емоційно-естетичного враження від твору. Учитель читає вірш виразно, бажано напам'ять, дотримуючись попередньо підготовленої партитури інтонаційного членування мовного потоку. Доцільним є використання аудіовізуальних засобів: музичного супроводу, візуальних зображень або відеоряду, що підсилює емоційний контекст поезії. Мета етапу – сформувати первинне емоційно-естетичне враження, яке стане основою для глибшого осмислення змісту твору.

Приклад. Вчитель виразно читає:

«Чи є у світі що світліше

Усмішки матері?

Чи є щось тепліше

за її добрі руки?»

Після читання надає коментар: «Зверніть увагу, як лагідно звучать слова. Автор каже нам не просто про світло, а про світло, яке живе у людському серці». Підсилення емоційності: звучить тиха колискова.

3. Самостійне читання учнями тексту поетичного твору. Учні читають вірш пошепки та/або мовчки, після чого дають відповіді на запитання репродуктивного характеру. Наприклад: *Про що цей вірш? (Про маму, про добро). Які слова допомагають це зрозуміти? («усмішка», «добрі руки», «ласкаві очі»).*

На цьому етапі важливо забезпечити поступовий перехід від сприймання до осмислення тексту. Доцільно застосовувати такі прийоми:

– «читання з позначками» (на полях: «+» – цікаво: «ласкаві очі матері», «мамине серце», «?» – незрозуміло «Чому серце світитися?» , «!» – дивує «Мамине серце - як сонце!»);

– «пиктограми розуміння» (смайлики чи символи настрою після читання: учні малюють серце, усмішку, промінчик – символізуючи головну думку твору);

– «візуальний конспект», «скетчноутінг» – умовне створення ескізу малюнка, який відображає головний зміст вірша (діти малюють сонечко, від якого йде промінь до серця - символ добра).

Застосування цих прийомів сприяє розвитку саморефлексії, емоційного аналізу й уміння виражати власне ставлення до художнього тексту.

4. Колективне напівголосне читання. На цьому етапі здійснюється формування слухового сприймання ритму, мелодійності та милозвучності поезії. Усі учні читають вірш напівголосно. Учитель уточнює зміст, ставить аналітичні запитання, спрямовуючи увагу на мовні деталі й художні образи. Рекомендується використовувати:

- «хорове читання» (спільне читання у заданому темпі);
- «ехо-читання» (учитель читає рядок – учні повторюють);
- «читання ланцюжком» (учні читають по рядку послідовно);
- «читання з рухом» (поєднання читання з ритмічними рухами, мімікою, жестами).

Такі вправи підтримують увагу, сприяють розвитку ритмічного відчуття та формують навички узгодженого мовлення.

5. Аналітична робота над текстом. Цей етап передбачає багаторівневий аналіз поетичного твору, який забезпечує осмислення його змісту та художніх особливостей. Основні напрямки аналізу:

- фактичний аналіз – уточнення подій, дійових осіб, обставин: Приклад: *Хто головна героїня? («Мама»). Що порівнюється у поезії? («Мамине серце з сонцем»);*
- композиційний аналіз – визначення частин тексту (*порівняння образів – природного світла та світла душі матері*);
- лексико-стилістичний аналіз – словникова робота, виявлення художніх засобів (епітетів, метафор, порівнянь): *вчитель звертає увагу на епітети («ясна усмішка, лагідне серце»), порівняння («серце, як сонце»);*
- емоційно-образний аналіз – словесне малювання, визначення інтонацій і емоційних відтінків: *учні описують, які почуття викликає вірш – радість, вдячність, любов до матері;*
- смисловий аналіз – встановлення основної думки, ідеї, авторського ставлення: *учні формулюють головну думку «Найсвітліше у світі – мамине серце».*

У результаті учні не лише глибше розуміють зміст вірша, а й розвивають рефлексивно-оцінне сприймання, мовленнєву культуру та здатність до емоційного співпереживання.

6. Робота над партитурою виразного читання. Після аналізу змісту педагог організовує опрацювання інтонаційно-логічної партитури, що допомагає учням оволодіти технікою виразного читання. Якщо структура партитури є складною, учитель демонструє її послідовно, використовуючи вербальні й невербальні засоби. Послідовність дій:

- визначення головної думки твору або його частин;
- встановлення логічного центру: ключових слів і фраз;
- розподіл тексту на логічні такти, визначення пауз;
- виділення логічних наголосів;
- визначення мелодики читання відповідно до емоційного змісту;
- добір інтонаційного малюнка (підвищення/зниження тону, темп).

Приклад. *Разом з учителем діти визначають логічний центр: слова «усмішка матусі», «добрі руки», логічні наголоси: «Чи є у світі що світліше / Маминої усмішки ясної?» (виділення голосом слів «світліше», «усмішки ясної»).*

Вчитель допомагає позначити паузи, місця підвищення тону, мелодійність читання. Діти тренуються читати рядки із різною інтонацією – лагідною, щирою, вдячною. Інтонація: лагідна, спокійна, з підвищенням тону у запитаннях та пониженням у твердженнях.

Цей етап формує інтонаційну грамотність, естетичне відчуття мови та вміння емоційно передавати зміст художнього тексту.

7. Повторне читання та закріплення партитури. Учні багаторазово читають вірш у різних формах:

- разом із учителем напівголосно;
- у формі «луни» (учитель – учні);
- у парах або малих групах;
- у виконанні окремих учнів перед класом «Хвилинка поета».

Мета етапу – розвиток навичок виразного читання, формування дикційної точності та ритмічної організованості мовлення. Повторне читання забезпечує емоційне проживання змісту, сприяє формуванню художнього смаку й комунікативної культури.

8. Творча робота на основі тексту. Завершальний етап спрямований на розвиток мовленнєвої активності, уяви та емоційно-ціннісного досвіду учнів. Доцільними є такі форми роботи:

- творче продовження авторської думки за аналогією;
- створення розповіді від імені героя чи автора (*скласти міні-оповідання «Мамине серце світитися, коли...»*);
- добір та/або створення ілюстрацій, ігри. Наприклад: *скласти сенкан: Мама. Лагідна, добра. Любить, обіймає, захищає. Вона – моє сонце. Світло. Створити колаж «Моя мама найсвітліша». Намалювати ілюстрацію «Світло маминого серця» або «Мамині руки тримають серце» та ін.*

Принципово важливо, щоб протягом усього процесу учні не чули невиразного читання від інших учнів до моменту опрацювання партитури. Емоційно насичене, професійне виконання вірша вчителем повинно стати зразком мовної, естетичної та етичної досконалості, який залишиться в пам'яті школярів і формуватиме їхній художній смак.

Застосування поетапної технології опрацювання поетичного твору на уроках літературного читання забезпечує поєднання когнітивного, емоційно-ціннісного та діяльнісного компонентів навчання, що є необхідною умовою розвитку комунікативної компетентності учнів з інтелектуальними порушеннями. Кожен етап роботи з поезією – від вступного слова вчителя до творчої інтерпретації тексту – має корекційно-розвивальний потенціал, спрямований на збагачення мовлення, формування емоційної чутливості, розвиток мислення, уяви й художньо-естетичних почуттів.

Системність і послідовність такої роботи сприяють поступовому переходу від елементарного сприймання художнього слова до його свідомого, естетично осмисленого відтворення, формуванню навичок діалогічного й монологічного мовлення, розвитку вмінь аналізувати, узагальнювати, висловлювати власні судження. Поетичний текст у цьому контексті виступає потужним педагогічним інструментом самовираження дитини у мовленнєво-творчій діяльності.

Отже, поетапна технологія вивчення поезії є не лише методикою навчання

читання чи літературного аналізу, а й системою формування комунікативної компетентності, що інтегрує корекційно-розвивальний і виховний вплив мистецтва слова на особистість учня. Саме на цій основі доцільно визначити педагогічні умови, які забезпечують ефективність формування зазначеної компетентності в процесі роботи з поетичними творами.

1. Використання поетапної технології опрацювання поетичного тексту. Реалізація цього чинника полягає у системності та послідовності роботи з поетичним матеріалом – від мотиваційного етапу до творчої інтерпретації. Така структура забезпечує поступовий розвиток пізнавальної, емоційної й мовленнєвої сфер. Поетапність дозволяє диференційовано враховувати індивідуальні можливості учнів, унаочнювати процес розуміння тексту, розвивати аналітико-синтетичну діяльність, що є основою комунікативної компетентності.

2. Інтеграція мистецьких засобів у процесі роботи над віршем. Зазначена умова передбачає поєднання художнього, музичного, образотворчого та літературного компонентів у навчанні. Інтеграція мистецьких засобів сприяє активізації асоціативного мислення, розвитку емоційної чутливості, підвищенню мотивації до мовленнєвої діяльності. Поезія в такому контексті виступає медіатором між словом і почуттям, сприяючи розкриттю комунікативного потенціалу кожної дитини.

3. Застосування диференційованих корекційно спрямованих методів і технологій навчання. Для ефективного формування комунікативної компетентності необхідним є урахування ступеня прояву інтелектуальних труднощів, темпу пізнавальної діяльності та індивідуальних особливостей учнів. Використання спеціальних методів (адаптованих завдань, ігрових прийомів, мнемотехнік, інтонаційних вправ, сенсорної підтримки та ін.) забезпечує корекційно-розвивальний вплив навчання та його спрямованість на гармонійний розвиток особистості дитини.

4. Створення емоційно безпечного, підтримувального освітнього середовища. Ця умова передбачає організацію позитивного емоційного клімату, у якому учні почуваються прийнятими, розуміють, що їхні думки та почуття мають цінність. Психологічна безпека є необхідною передумовою розвитку мовленнєвої, емоційної та культурної компетентностей дітей із особливостями розвитку. Підтримувальне середовище сприяє формуванню впевненості у власних силах, зменшує страх помилок, стимулює відкритість у спілкуванні. Важливими є позитивне підкріплення, доброзичливий зворотний зв'язок, спільне емоційне проживання поезії через музику, рух, ілюстрацію.

Отже, реалізація зазначених педагогічних умов створює цілісну систему педагогічного впливу, у межах якої поетичне слово стає дієвим засобом розвитку комунікативної компетентності учнів із інтелектуальними порушеннями.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. У результаті проведеного дослідження встановлено, що поезія як особлива форма художнього слова володіє значним потенціалом у розвитку комунікативної компетентності учнів з інтелектуальними порушеннями. Її образна структура, емоційна насиченість і ритмомелодійна організація забезпечують поєднання когнітивного, емоційно-ціннісного та мовленнєво-діяльнісного аспектів навчання, сприяючи формуванню усвідомленого

сприймання художнього образу, розвитку емоційної чутливості, збагаченню словникового запасу та вдосконаленню навичок виразного мовлення. Доведено, що ефективність процесу розвитку комунікативної компетентності учнів із порушеннями інтелектуального розвитку підвищується за умови цілеспрямованої реалізації комплексу педагогічних умов, серед яких провідними є: створення емоційно безпечного та підтримувального освітнього середовища; поетапна організація роботи з поетичними творами; інтеграція мистецьких засобів навчання; використання диференційованих, особистісно орієнтованих і корекційно спрямованих методів і технологій. Зазначені умови виконують функцію гуманізації освітнього процесу, підвищують рівень мовленнєвої активності школярів, забезпечують соціальну адаптацію й сприяють формуванню позитивного досвіду міжособистісної комунікації.

Перспективи подальших наукових досліджень убачаються у розробленні методики формування комунікативної компетентності засобами інших видів мистецтва (музичного, образотворчого, театрального), а також у створенні інтегрованих програм комунікативного розвитку дітей із особливими освітніми потребами. Подальші наукові розвідки доцільно спрямувати на моделювання інноваційних технологій артпедагогічного спрямування, здатних забезпечити ефективну реалізацію корекційного потенціалу мистецької освіти.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

Державний стандарт початкової освіти. Постанова Кабінету Міністрів України 21 лютого 2018 р. № 87. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#n12>

Дмитрієва І. (2018) Корекційні можливості естетичного виховання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку. *International Academy Journal WEB of SCHOLAR: Multidisciplinary Scientific Journal*. 4 (22), Vol. 4, April 2018, С.23-27.

Дмитрієва І., Одинченко Л., Іваненко А. (2024) Розвиток особистісно-естетичних якостей в учнів із порушеннями інтелектуального розвитку у спеціальних закладах освіти та закладах освіти з інклюзивним навчанням. *Inclusion and Diversity*. Вип. 4, 2024, С.9-14. <https://journals.spu.sumy.ua/index.php/inclusion/article/view/364/339>

Квецко О., Марусик Н. (2023) Проблеми та перспективи мистецької освіти в Україні. http://www.apfn-journal.in.ua/archive/70_2023/part1/20.pdf

Комаровська О., Просіна О. (2020) Мистецька освіта: вектори реформування: за матеріалами обговорення проекту Державного стандарту базової середньої освіти в експертному середовищі 20 лютого 2020 р., м. Київ, Україна. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2020, Вип. 2(1), С.1-6. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-3-3>

Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. <https://zakon.rada.gov.ua/go/988-2016-%D1%80>

Кравець Н.П. (2017) Творчий розвиток учнів з особливими освітніми потребами як один із шляхів їх соціалізації. *Topical issues of social pedagogy*, 2017. С.79-99.

Миринова С., Чопік О. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка:

підручник. 2-е видання, перероблене та доповнене. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2023. 332 с. <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/>

Піонтківська Г.С., Бондар Н.В., Кравець Н.П. (2019) Міждисциплінарне використання інноваційних технологій у роботі з учнями з інтелектуальними порушеннями з метою формування умінь зв'язного мовлення. *Wloclawek: Izdevnieciba "Baltija Publishing"*. 2019. С.34-45.

REFERENCES

State Standard of Primary Education. (2018, February 21). Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 87. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#n12> [in Ukrainian].

Dmytriieva, I. (2018). Correctional possibilities of aesthetic education of students with intellectual disabilities. *International Academy Journal Web of Scholar: Multidisciplinary Scientific Journal*, 4(22), 23-27. [in Ukrainian].

Dmytriieva, I., Odynchenko, L., Ivanenko, A. (2024). Development of personal and aesthetic qualities in students with intellectual disabilities in special and inclusive educational settings. *Inclusion and Diversity*, 4, 9-14. Retrieved from <https://journals.spu.sumy.ua/index.php/inclusion/article/view/364/339> [in Ukrainian].

Kvetsko, O., Marusyk, N. (2023). Problems and prospects of art education in Ukraine. Retrieved from http://www.apfn-journal.in.ua/archive/70_2023/part_1/20.pdf [in Ukrainian].

Komarovska, O., Prosina, O. (2020). Art education: vectors of reform. *Bulletin of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine*, 2(1), 1-6. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-3-3> [in Ukrainian].

Concept for the implementation of the state policy in the field of reforming general secondary education "New Ukrainian School" until 2029. (2016, December 14). Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 988-r. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/988-2016-%D1%80> [in Ukrainian].

Kravets, N. P. (2017). Creative development of students with special educational needs as a way of their socialization. *Topical Issues of Social Pedagogy*, 79-99. [in Ukrainian].

Myronova, S., Chopik, O. (2023). Correctional psychopedagogy. *Oligophrenopedagogy* (2nd ed., revised and expanded). Kamianets-Podilskyi: Ivan Ohienko National University. Retrieved from <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/> [in Ukrainian].

Piontkivska, H. S., Bondar, N. V., Kravets, N. P. (2019). Interdisciplinary use of innovative technologies in the work with students with intellectual disabilities to develop connected speech skills. *In Baltija Publishing Wloclawek*. 34-45. [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

У статті розкрито актуальні підходи до формування комунікативної компетентності учнів з інтелектуальними порушеннями засобами поезії в умовах реалізації концепції Нової української школи, зорієнтованої на компетентнісну спрямованість навчання. Обґрунтовано значення поетичного слова як універсального засобу розвитку мовлення, мислення, рефлексивно-

оцінної діяльності, емоційно-чуттєвої сфери та морально-ціннісного досвіду дитини. Визначено, що поезія, завдяки своїй ритмомелодійній організації, образності, метафоричності та емоційній насиченості, виступає ефективним інструментом розкриття особистісного потенціалу дітей із порушеннями інтелектуального розвитку, сприяє формуванню здатності до спілкування, розвитку емпатії, естетичного смаку й культури мовлення. На основі аналізу наукових джерел і практичного досвіду розроблено поетапну технологію вивчення поетичних творів, що передбачає послідовний перехід від емоційного сприймання до усвідомленого аналізу, інтерпретації й творчого відтворення змісту. На конкретних прикладах подано методичні прийоми, спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності учнів: передбачення за ілюстрацією, робота з ключовими словами, ехо-читання, аналітичне осмислення художніх засобів, складання асоціативних малюнків і власних міні-віршів тощо. Виокремлено педагогічні умови формування комунікативної компетентності: використання поетапної технології опрацювання поетичного твору; інтеграція мистецьких засобів у процесі роботи з віршем; застосування диференційованих корекційно спрямованих методів і технологій навчання; створення емоційно безпечного середовища. Доведено, що системна робота з поезією забезпечує гармонійне поєднання когнітивного, емоційно-ціннісного та діяльнісного компонентів навчання, сприяє духовному розвитку дитини та формуванню здатності до культурного самовираження.

Ключові слова: особливі освітні потреби, спеціальна освіта, інклюзивне навчання, учні з порушеннями інтелектуального розвитку, комунікативна компетентність, поезія.